



CZYNNIKI WARUNKUJĄCE LICZBĘ KANDYDATEK W WYBORACH BEZPOŚREDNICH ORGANÓW WYKONAWCZYCH GMIN W POLSCE PO 2002 ROKU*

FACTORS DETERMINING THE NUMBER OF FEMALE
CANDIDATES IN DIRECT ELECTIONS OF MUNICIPAL
EXECUTIVE BODIES IN POLAND AFTER 2002

*Sławomir Bartnicki*** 

— ABSTRAKT —

Artykuł przedstawia czynniki określające ubieganie się przez określoną liczbę kobiet o stanowiska gminnej władzy wykonawczej w wyborach bezpośrednich od 2006 do 2018 roku w 2421 gminach w Polsce. Wyniki ujawniają trwały wzorzec uwarunkowań rekrutacji kandydatek. Na zwiększenie zainteresowania kobiet tymi stanowiskami wpływa m.in. kandydowanie kobiet w poprzednich wyborach tak do rad gmin, jak i przede wszystkim do stanowisk wykonawczych. Mniej kandydatek spotykamy w gminach z silniejszymi politycznie inkumbentami. Niwelacja odkrytego wzorca zostaje zakłócona w przypadku zadłużenia gmin. Wysokie zadłużenie początkowo odstrasza kobiety przed kandydowaniem, a następnie je przyciąga. Oznacza to, że kandydatki pojawiają się w gminach zadłużonych, którymi w mniejszym stopniu interesują się mężczyźni, zachowują się jak przedstawiciele grup

— ABSTRACT —

This article presents the determinants of a certain number of women running for municipal executive positions in direct elections from 2006 to 2018 in 2421 municipalities in Poland. The results reveal a persistent pattern of determinants of female candidates' recruitment. The increased interest of women in these positions is influenced, among other things, by the candidacy of women in previous elections both for municipal councils and, above all, for executive positions. Fewer female candidates are found in municipalities with stronger political incumbents. The levelling of the discovered pattern is disrupted when municipalities are in debt. High debt initially deters women from running and then attracts them. This means that female candidates appear in indebted municipalities in which men are less interested, behave as representatives of minority groups and do not compete in numbers unlike men.

* Uniwersytet w Białymstoku, Instytut Socjologii.

** Artykuł powstał jako efekt stażu habilitacyjnego realizowanego w terminie od 15 maja do 30 września 2022 roku w Uniwersytecie SWPS w Warszawie pod kierunkiem dra hab. Mikołaja Cześnika, prof. SWPS.

mniejszościowych i nie konkurują liczebnością w odróżnieniu od mężczyzn.

Słowa kluczowe: kobiety; kandydatki; organy wykonawcze gmin

Keywords: women; female candidates; municipal executive bodies

WPROWADZENIE

Niewielkie zainteresowanie kobiet kandydowaniem do różnych stanowisk politycznych rodzi pytania o przyczyny takiego stanu rzeczy, bo warunkuje on znaczne dysproporcje reprezentacji płci we władzach. W 2020 roku udział kobiet w obydwu izbach parlamentu RP wynosił poniżej 30%. W tym czasie reprezentacja kobiet wśród ministrów stanowiła jedynie 17,4%, (IPU 2020). Podobne dysproporcje można spotkać na poziomie samorządu terytorialnego. W 2017 roku udział kobiet w ciałach uchwałodawczych samorządu w Polsce to niespełna 27% (Berevoescu, Ballington, 2021), a w obrębie jego niewrażliwych stanowisk, jak np. gminnej egzekutywy, takie dysproporcje są jeszcze większe, bo obecnie udział w nich kobiet to tylko 12% (w tym tylko dwie prezydentki miast wojewódzkich, z czego jedna została obsadzona w wyborach przedterminowych). W związku z tym, w artykule udzielam odpowiedzi na pytanie: jak na liczbę kandydatek do organu wykonawczego gmin w Polsce, w wyborach bezpośrednich po 2002 roku, wpływa charakterystyka gmin, sytuacji wyborczej oraz charakterystyka inkumbentów, ich siła polityczna i skuteczność rządzenia? Tym samym wypełniam znaczącą lukę poznawczą w tej sferze. Rozpoznanie czynników zwiększających i obniżających liczbę kandydatek do tego organu władzy jest też dogodne ze względu na niskie upartyjnienie i duże znaczenie tego szczebla władzy w samorządzie gminnym w Polsce.

Generalnie, na podstawie analizy rozległej literatury w zakresie problematyki rekrutacji, reprezentacji, skutków rządzenia i losów kobiet w polityce na różnych jej szczeblach, sformułować można cztery pytania badawcze, na które odpowiada literatura. Pierwsze pytanie możemy zwerbalizować w sposób następujący: co powoduje, że kobiety kandydują do danego organu władzy bez względu na liczbę kandydatek, jak i w zakresie określającym liczbę kandydatek do objęcia danego stanowiska? Odpowiedź poszukiwana jest zarówno w zakresie szerokiej gamy uwarunkowań (Breux, Couture, Koop, 2018), jak i w zakresie wybranych czynników (Siwińska-Gorzelałak, Bukowska, 2023). Drugie pytanie badawcze,

na które literatura udziela odpowiedzi, brzmi: jakie i czym warunkowane są różnice w poparciu wyborczym polityczek w stosunku do mężczyzn na analogicznych stanowiskach? Odpowiedzi dotyczą przyczyn tych różnic (Anzia, Bernhard, 2022) i różnic w poparciu wyborczym ze względu na płeć (Ferreira, Gyourko, 2014). Trzecie pytanie, na które odpowiedzi poszukują badacze, brzmi: jakie są różnice w efektach sprawowania władzy przez kobiety i mężczyzn na różnych szczeblach panowania? Kobiety w rządzeniu mają koncentrować się przede wszystkim na decyzyjnych, które dotyczą wydatków na cele socjalne, edukację czy opiekę zdrowotną. Udzielane na to pytanie odpowiedzi podkreślają również wielokierunkowe skutki rządów kobiet. Panowanie kobiet ma skutkować m.in. zmniejszeniem rozmiarów korupcji (Pereira, Fernandez-Vazquez, 2022), klientelizmu wyborczego, (Alexander, Charron, Justesen, 2023) czy oportunistycznego w cyklu wydatkowym, (Accettura, Profeta, 2021). Wreszcie, czwarte pytanie badawcze, na które w rozległej literaturze poszukuje się odpowiedzi, analizując rekrutację, obecność czy szanse kobiet w polityce, brzmi: jakie są różnice między płciami w zakresie decyzji o dalszej obecności na danym szczeblu władzy? Odpowiedzi przynoszą wnioski tak w zakresie ponownego ubiegania się stanowisko (Sevi, 2023), jak i kolejnych prób kandydowania po porażce wyborczej (Bernhard, Benedictis-Kessner, 2021; Wasserman, 2019; Thomsen, 2019; Vallejo, 2019; Dolan i Shah, 2020; Sevi, 2023).

Udzielenie odpowiedzi na wszystkie te pytania obecne w literaturze analizującej rekrutację, obecność, szanse, skutki rządzenia czy wybór ścieżek karier politycznych wśród kobiet, jest istotne. Pozwala lepiej zrozumieć deficytową reprezentację kobiet w polityce, a także czynniki określające wielkość poparcia wyborczego, jednak trzy ostatnie pytania dotyczą sytuacji, w której kobiety są już obecne na jakimś szczeblu reprezentacji politycznej. Tymczasem udzielenie odpowiedzi na pierwsze pytanie wydaje się szczególnie ważne w rozpoznaniu barier wejścia kobiet do polityki, co przy stale utrzymującej się znaczącej dysproporcji płci na różnych szczeblach władzy jest wyjątkowo istotne.

Dlatego główne pytanie badawcze, jakie przyjmuję w tej analizie jest pierwszym z powyższej systematyki: jakie czynniki określają liczbę kandydatek do organów wykonawczych gmin w Polsce w wyborach bezpośrednich po 2002 roku? Uwzględnienie w analizie tego organu władzy gminnej jest istotne z kilku powodów. Samorząd terytorialny szczebla gminnego jest szczególnym ogniwem władzy, bo jest najbliższy tak w zakresie potrzeb, jak i w zakresie dostępności dla lokalnych wspólnot. Jest też najbliższym dostępnym ogniwem realizacji biernego prawa wyborczego i może być trampoliną do kariery politycznej na wyższych

szczeblach (Sanbonmatsu, Carroll, Walsh, 2009), w tym również z poziomu ciał uchwałodawczych na stanowiska wykonawcze (Budd, Myers, Longoria, 2016). Nade wszystko jednak pozostawia najniższy próg wstępu dla kobiet do aktywności politycznej, bo szczebel gminny jest pozbawiony znacznego udziału partii politycznych i realizuje szereg funkcji przypisywanych tradycyjnym rolam kulturowym kobiet, które jednocześnie definiuje się jako czynnik niwelujący ich zaangażowanie polityczne.

Wobec przyjętego głównego pytania badawczego hipoteza główna brzmi: liczba kandydatek do stanowisk wykonawczych w gminach w Polsce w wyborach bezpośrednich po 2002 roku warunkowana jest cechami gmin, tak przypisanymi, jak i wytworzonymi, oraz cechami osobniczymi inkumbenta i jego/jej siłą politycznego panowania. Przez cechy osobnicze rozumiem zestaw indywidualnych charakterystyk rządzących i kandydatów, takich jak np.: wiek, poziom wykształcenia czy płeć.

Artykuł przede wszystkim zapełnia dotychczasową lukę w zakresie czynników określających liczbę kandydatek w wyborach bezpośrednich gminnych organów wykonawczych przez penetrację szerokiego katalogu potencjalnych uwarunkowań. Składają się na to cechy gmin, inkumbentów, ich przewaga polityczna, skutki rządzenia czy sytuacja wyborcza. Odkrywa też mniej oczywiste uwarunkowania wzrostu liczby kandydatek do tych stanowisk, jak zadłużenie gmin.

Artykuł składa się z sześciu sekcji. W kolejnej sformułowano hipotezy w kontekście przeglądu literatury podnoszącej problematykę uwarunkowań kandydowania kobiet. Kolejne dwie sekcje charakteryzują dane i metodologię. W sekcji „Rezultaty” zawarto weryfikację hipotez, wykorzystując regresję Poissona. W kolejnej zawarto dyskusję nad otrzymanymi wynikami. Artykuł kończy podsumowanie.

CZYNNIKI WARUNKUJĄCE KANDYDOWANIE KOBIET – PRZEGLĄD LITERATURY I HIPOTEZY

Największa uwaga w studiach nad zaangażowaniem politycznym kobiet ma być poświęcana sytuacji kobiet już obecnych w polityce (Hollman, 2017). Jednak szczególnie istotna jest analiza czynników sprzyjających próbom wejścia kobiet do polityki i odkrycia czynników modyfikujących ten proces. Samorząd lokalny na szczeblu gminnym stanowi najbliższe ogniwo władzy politycznej i najła-

twiejsze do sięgnięcia po nie przez kobiety. Opowiada też za dystrybucję znacznych środków publicznych, czego skutki są bezpośrednio odnotowywane przez wspólnoty lokalne. Z tych m.in. powodów zagadnienie uwarunkowań obecności kobiet na szczeblu lokalnym jest istotne do rozpoznania i może oferować wnioski wyjaśniające kandydowanie i obecność kobiet również na wyższych szczeblach władzy.

Na poziomie samorządu gminnego, w odróżnieniu od czynników warunkujących kandydowanie kobiet w polityce centralnej, znaczenia nie mają instytucjonalne uwarunkowania, które na ogół pełnią funkcję skutecznych barier. Tam, gdzie dominują partie polityczne, rekrutacja efektywnie ogranicza szanse kobiet na kandydowanie (Fox, Lawless, 2010; Crowder-Meyer, 2013), albo też, dając iluzoryczne jedynie szanse na zwycięstwo, może skutecznie zniechęcać kobiety do kandydowania w ogóle, jeżeli oferowane są gorsze miejsca na listach i słabsze wsparcie w kampanii (np. Wauters, Weekers, Maddens, 2010; Thomas i Bodet, 2013). Wszystkich tych utrudnień pozbawiony jest samorząd gminny, jedyne zastrzeżenia pod tym kątem można wysuwać tylko w zakresie największych miast wojewódzkich. W związku z powyższym, specyfika samorządu gminnego pozwala na testowanie hipotez pomijających liczne obciążenia wynikające z upartyjnionej dynamiki rekrutacji.

Szczegółowe pytania badawcze określają, jaki wpływ na liczbę kandydatek do organów wykonawczych gmin mają: 1) cechy gmin (liczba ludności, oddalenie od najbliższego miasta wojewódzkiego, położenie w danym regionie historycznym i odsetek wyborców wpisujących się do rejestru stałego wyborców w gminach w IV kwartale roku wyborczego)? 2) skutki rządzenia inkumbentów powiązane z cechami strukturalnymi gmin (wydatki majątkowe inwestycyjne per capita i poziom zadłużenia)? 3) cechy osobnicze inkumbentów (płeć, wiek, poziom wykształcenia) i siła ich politycznego odstraszenia (wielkość przewagi wyborczej i wprowadzenie większości radnych z własnego komitetu wyborczego do rady gminy w wyborach poprzednich)? 4) sytuacja wyborcza (wybory ze stanowiskiem otwartym)? 5) historyczne wzorce kandydowania i obecności kobiet tak w zakresie rad gmin, jak i w zakresie stanowisk wykonawczych?

Do pierwszego pytania szczegółowego przypisano hipotezy: H1, H2, H4 i H5. Do drugiego pytania załączono hipotezę H3. Trzecie pytanie szczegółowe reprezentowane jest przez serię hipotez H8 (od H8.1 do H8.5). Odpowiedź na czwarte pytanie udzielana jest poprzez weryfikację hipotezy H7. Z kolei odpowiedź na ostatnie pytanie szczegółowe możliwa jest dzięki weryfikacji hipotezy H6. Hipotezy sformułowano poniżej głównie w oparciu o przegląd literatury.

Pierwsza hipoteza uwzględnia liczbę ludności gminy jako czynnika warunkującego liczbę kandydatek. Jednocześnie zmienna ta warunkuje wartości wielu innych cech gmin, kandydatów oraz dynamiki rywalizacji wyborczej i pozostaje kanoniczną zmienną rozpatrywaną w podobnych problemach badawczych, a tym samym, jest poczesną zmienną kontrolną. Hipoteza pierwsza (H1) brzmi: *im wyższa liczba ludności gminy (w roku wyborów), tym więcej kandydatek będzie tam ubiegało się o stanowisko wykonawcze*. Wzrost liczby ludności gmin powoduje wzrost liczby chętnych do objęcia stanowisk wykonawczych, jednocześnie wzrastają szanse, że wśród kandydatów pojawi się co najmniej jedna kandydatka (Bartnicki, 2017a; 2017c). Z zapewnieniem konkurencji w wyborach na stanowiska wykonawcze problem mają szczególnie małe pod względem liczby ludności gminy (Rysavy, Bernard 2013). Ma to związek z wielokrotnie podnoszoną problematyką konkurencji wyborczej na tym poziomie władzy, w takich gminach, gdzie ciągle dyskusyjnym pozostaje stan demokracji lokalnej w kontekście deficytów takiej konkurencji i w sytuacji rozgrywania wyborów plebiscytowych (np.: Stępień i Pierzgałski, 2022; 2023). Ogólnie jednak przyjmuję, że mniejsza liczba ludności, to mniejsza baza do rekrutacji kandydatów i kandydatek, dodatkowo, wzrost populacji gminy pociąga za sobą wzrost jej heterogeniczności, źródeł zarobkowania i zróżnicowania lokalnego rynku pracy, poziomu wykształcenia mieszkańców oraz ich zamożności. To z kolei przełoży się na większą obecność grup o wyższej efektywności w promowaniu obecności kobiet w lokalnej polityce (Smith i in., 2012).

H2. *Liczba kobiet ubiegających się o stanowiska wykonawcze w gminach w okresie od 2006 do 2018 roku jest zależna od minimalnej odległości w kilometrach od najbliższego miasta wojewódzkiego (dystans_{MW}). Zależność ta nie ma jednak postaci liniowej. Najwięcej kobiet kandyduje w miastach wojewódzkich, a im dalszy dystans od takiego hot-spotu, tym mniej kobiet kandyduje. Wreszcie od pewnej odległości, (ok. połowa dystansu) obserwuje się wzrost liczby kandydujących kobiet, gdzie kolejna najwyższa wartość odnotowywana jest w najdalszej odległości od miasta wojewódzkiego*. Ogólnie tendencja powinna przyjąć kształt litery „U” albo wzór dystrybucji przypominający rozkład siodłowy w zakresie liczby kandydatek w poszczególnych gminach w zależności od odległości od najbliższego miasta wojewódzkiego.

Hipoteza ta ma związek z H1 i nie ma podstaw teoretycznych. Została wykreowana na podstawie indukcyjno-intuicyjnej (Frankfort-Nachmias, Nachmias, 2001, s. 77). Zakłada, że w miarę wzrostu odległości od miasta wojewódzkiego wzrastać również mogą liczne problemy związane ze stanem finansów gminy,

powodowane oddaleniem od lokalnych centrów, szlaków komunikacyjnych, deficytem infrastruktury i odpływem ludności w wieku produkcyjnym. W takich okolicznościach będzie zmniejszać się presja na stanowiska ze strony mężczyzn, bo stanowiska przedstawiciela lokalnej egzekutywy stają się mniej symbolicznie i realnie opłacalne, a także trudniej zachować w nich władzę, bo środków do redystrybucji jest relatywnie mało albo gminy pozostają w zadłużeniu. Przykładowo w gminach kanadyjskich zaobserwowano, że lepiej płatne stanowiska lokalnej egzekutywy efektywniej przyciągają mężczyzn niż kobiety (Breux, Couture, Koop, 2018). Sugerowana w hipotezie zależność wewnętrznie kreowana jest wskutek przypadkowego nawarstwienia tych uwarunkowań.

H3. Im wyższe zadłużenie gmin w roku wyborczym (dług), tym większa szansa, że o stanowisko gminnej egzekutywy częściej ubiegać się będzie więcej kobiet. Podobnie, im wyższe wydatki majątkowe inwestycyjne per capita w roku wyborczym (wmipc), tym mniej kobiet będzie się tam ubiegać o stanowisko wykonawcze.

Pośrednio nawiązuję przy tym do hipotezy H2 i proponuję kwantytatywną zmienną w celu weryfikacji tego założenia. Gorsza kondycja ekonomiczna gminy ma obniżać jej atrakcyjność dla mężczyzn, bo znika albo ulega istotnemu uszczupleniu baza ekonomiczna do redystrybucji środków w ramach sieci władzy i zależności, a w zamian pojawiają się problemy z zarządzaniem, co może powodować niezadowolenie wyborców i strategicznych aktorów lokalnych. Oczekuję, że sytuacji takich będą bardziej unikać mężczyźni niż kobiety, bo zmniejszają się zyski, a wzrastają koszty jednostkowe. Jednocześnie wzrost *wmipc* można interpretować jako wskaźnik siły inkumbenta i skuteczności zarządzania. Inkumbenci z dłuższym stażem efektywniej budują progresję *wmipc* w każdym kolejnym roku kadencji, zaczynając już od pierwszego, w stosunku do tych z krótszym stażem na stanowisku (Bartnicki, 2018a). Korelacja obydwu zmiennych jest słaba i dodatnia ($r=0,1$ do $0,2$), co sugeruje, że w pewnym zakresie *wmipc* finansowane jest przez *dług*. Jednak przykłady niektórych gmin pokazują, że w ten sposób można niekiedy stracić kontrolę nad bezpiecznym poziomem zadłużenia (np. zniesiona z tego powodu gmina Ostrowice czy gmina Nowinka, w której w momencie maksymalnego zadłużenia po władzę wykonawczą skutecznie sięgnęła kobieta).

H4. Regiony historyczne warunkują liczbę kobiet ubiegających się o stanowisko przedstawicielki gminnej egzekutywy. W szczególności gminy znajdujące się na obszarze dawnego zaboru pruskiego i Galicji obniżają liczbę kandydujących kobiet. Z kolei gminy położone na terenie Ziemi Odzyskanych zwiększają liczbę kandydatek.

Hipoteza nawiązuje do dobrze udokumentowanej w rodzimej literaturze spuścizny zaborowej, której skutkiem jest dziś ujawnianie wpływów regionów historycznych w różnych aspektach współczesnej aktywności, w tym aktywności na poziomie lokalnego życia politycznego (np.: Bartkowski, 2003; 2006). Oczekiwane wyniki mają być jednokierunkowe dla Galicji i Prus, obydwa te regiony niwelują liczbę kandydatek, ale podłoże tego procesu w obydwu tych przypadkach jest inne. W przypadku Galicji pierwszoplanową rolę odgrywać będzie konserwatyzm postaw politycznych, a w obszarze dawnego zaboru pruskiego przywiązanie do wspierania stabilności władzy (Bartkowski, 2006), gdzie najpierw stanowiska te objęli mężczyźni. Z kolei obszar Ziem Odzyskanych to gminy, w których oczekuje wyższej liczby kandydujących kobiet. Jest to region, w którym rotacja na tych stanowiskach jest względnie najwyższa, a możliwość pozostawania na stanowisku lokalnego włodarza jest tam najkrótsza. Najczęściej dochodzi tam też do referendum odwoławczych w zakresie tak egzekutywy, jak i organów uchwałodawczych (Bartnicki, 2017b). Można to wiązać z najniższym poziomem przywiązania do miejsca i do wspólnoty lokalnej (Bartkowski, 2006).

H5. *Im wyższy odsetek nowych wyborców rejestruje się w ostatnim kwartale roku wyborczego w spisie wyborców gminy (% wyborców wpisanych), tym więcej kobiet będzie ubiegać się w takiej gminie o stanowisko wykonawcze¹.*

Hipoteza ta, podobnie jak H2, nie ma podstaw teoretycznych i należy przyjąć, że jej powołanie odbywa się na podstawie intuicyjnej (Frankfort-Nachmias, Nachmias, 2001: 77). Założenie to nawiązuje do bliskości gminy od miasta wojewódzkiego i uwzględnia tendencje czasowe w migracjach wyborców (Bartnicki, 2019). Napływ nowych wyborców oznacza, że są oni pozbawieni oddziaływania efektu inkubenta, jednocześnie wzrasta szansa, że będą to wyborcy o wysokim kapitale ludzkim i pojawią się u nich potrzeby typowe w takich sytuacjach, jak braki mediów (np.: kanalizacja, wodociąg, drogi dojazdowe) w ich miejscu zamieszkiwania, co może powodować niezadowolenie i zwiększać szanse na rekrutowanie się nowych kandydatek z tego kręgu nowych mieszkańców gminy. Poza tym jest to wskaźnik położenia w „otulinie” miasta wojewódzkiego, bo większość tego typu wpisów koncentruje się w bliskiej odległości od takiego

¹ Odsetek wpisanych wyborców w ostatnim kwartale roku wyborczego szacowany jest jako udział sumy wpisów w literach a i b w zakresie § 3 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 11 marca 2004 roku w sprawie rejestru wyborców oraz trybu przekazywania przez Rzeczpospolitą Polską innym państwom członkowskim Unii Europejskiej danych zawartych w tym rejestrze [Dz.U. z 2004 r. Nr 42, poz. 388], do łącznej liczby wpisanych do rejestru z urzędu.

ośrodka (Bartnicki, 2019). W związku z tym napotkamy tam też więcej ludności zasiedziałej o wyższym kapitale ludzkim i wyższej mobilności, zarówno zawodowej, jak i przestrzennej, dlatego zakładam, że pociągnie to za sobą wzrost sprawczości i wyższe aspiracje polityczne, w tym u kobiet. Przyjmuję, że opisywane w tej hipotezie oddziaływanie ma charakter koincydencji charakteryzowanych zjawisk.

H6. *Im większa liczba kobiet kandydowała na stanowisko wykonawcze w gminie w wyborach poprzednich, tym większa liczba kobiet kandydować będzie na to stanowisko w wyborach kolejnych.* Jednocześnie, H6.1: *Im więcej w wyborach poprzednich kobiet kandyduje i ostatecznie zasiada w radzie gminy, tym więcej będzie kobiet ubiegać się o stanowisko wóldarza w wyborach kolejnych.*

Nawiązuję tu m.in. do odkryć poczynionych przy pomocy regresji nieciągłej (Regression Discontinuity Design – RDD) w zakresie wyborów do rad gminnych w Niemczech. Ujawniono tam, że zdobycie władzy przez kobiety na stanowisku wykonawczym przekłada się na wyższe miejsca kobiet do rad gmin, a efekt ten przenosi się nawet na gminy sąsiednie. Tym samym reprezentacja kobiet we władzach powodować ma wyższe ich szanse na obecność we władzach w przyszłości. Przyczyną tego ma być zmniejszenie uprzedzeń wśród wyborców względem kobiet polityczek na skutek ich sukcesów wyborczych (Baskaran, Hessami, 2018). Wątek wzbudzania zainteresowania kobiet kandydowaniem poprzez kandydowanie i wygrywanie wyborów przez kobiety w elekcjach poprzednich jest często podnoszony w literaturze (np. Breux, Couture, Koop, 2018, Hollman, 2017), również w kontekście analizowanych wyborów w Polsce. Siwińska-Gorzelałak i Bukowska (2023), przy pomocy RDD udowodniły, że piastowanie stanowiska wykonawczego w gminie przez kobietę po jej rezygnacji z kandydowania pociąga za sobą wzrost zainteresowania kobiet zarówno stanowiskiem wykonawczym, jak i miejscami w radzie gminy. Efekt dotyczyć ma jedynie kandydatek bezpartyjnych.

H7. *Więcej kobiet kandyduje w wyborach ze stanowiskiem otwartym (tzw. open race), niż w sytuacji, kiedy obecny jest inkumbent.*

Brak inkumbenta w wyścigu wyborczym zwiększa liczbę kandydatów (Hajnal, Lewis, 2003); taka sytuacja powinna szczególnie motywować również kobiety do kandydowania. Założenie to jest osłabiane przez nieweryfikowalną indywidualnie na poziomie wszystkich gmin w analizie sytuację, kiedy wystawiony jest kandydat wskazany przez dotychczas rządzącego (tzw. namaszczenie) oraz gdy wybory rozgrywane są w gminie, w której, w kadencji przed rozpatrywanymi wyborami, odbyły się wybory przedterminowe i zwyciężyła w nich osoba, która

aktualnie kandyduje. Tych ostatnich przypadków jest jednak względnie niewiele (ok. 100 w wyborach od 2002 roku).

H8. *Cechy osobnicze inkumbenta i jego siła polityczna powinna wpływać na liczbę kandydatek.*

W szczególności: H8.1. *Kobiety będą bardziej skłonne do podjęcia rywalizacji wyborczej z innymi kobietami ubiegającymi się o reelekcję na stanowiskach wykonawczych gmin niż z mężczyznami ubiegającymi się o reelekcję na tych stanowiskach.* Zakładam wg H6, że sprawowanie władzy wykonawczej w gminie przez kobietę (niezależnie czy jest to wygrana w poprzednich wyborach, czy we wcześniejszych) skłaniać będzie inne kobiety do rywalizacji wyborczej bardziej, niż gdyby na tym stanowisku pozostawał mężczyzna. Choć pod uwagę trzeba tu również brać prawidłowość stwierdzoną w Indiach, gdzie kobieta na stanowisku politycznym powstrzymuje kobiety przed kandydowaniem na to stanowisko (Bhalotra i in., 2018).

H8.2. *Liczba kandydatek wzrasta wraz ze spadkiem poziomu wykształcenia inkumbentów.* Wedle najlepszej wiedzy autora brak jest przykładów testowania podatności zmiennej zależnej na takie uwarunkowanie. Zakładam, że niższy poziom wykształcenia inkumbenta to niższa jego wartość dla wyborców, a tym samym gorsza jakość takiego kandydata w oczach opinii publicznej, co powinno zwiększać motywację kandydatek, żeby doprowadzić do jego detronizacji.

H8.3. *Liczba kandydatek zmniejsza się z powodu wyższej przewagi wyborczej inkumbenta w poprzednich wyborach (vote margin t-1).* W literaturze ugruntowane jest stanowisko, że przewaga wyborcza z wyborów poprzednich stanowi o przewadze kandydata w wyborach kolejnych (np.: Grabowski, 2016).

H8.4. *Liczba kandydatek maleje w sytuacji, kiedy rządzący ubiega się o drugą kadencję, czyli pierwszą reelekcję (tzw. sophomore surge).* W takiej sytuacji kandydujący ma najwyższe poparcie wyborcze (vote share) i najwyższą przewagę nad kolejnym najsilniejszym rywalem (vote margin). W analizowanych wyborach zjawisko to odnotowywane jest w zakresie obydwu tych zmiennych (Bartnicki, 2017a; 2017c) i obserwowane jest też w wyborach centralnych w innych krajach (np.: Praino i Stockemer, 2012).

H8.5. *Liczba kandydatek maleje, kiedy rządzący w wyborach t-1 wprowadził formalną większość do rady gminy (większość w RG t-1).* W wyborach t, wprowadzona w t-1 większość może oczywiście stopnieć, ale nie mamy żadnej sposobności, aby taki stan rzeczy zweryfikować.

Ogólnie przyjmując, że kobiety mają niższe ambicje polityczne i oceniają gorzej niż mężczyźni własne możliwości, to wybierać będą przeciwników łatwiej-

szych do pokonania (Niederle, Vesterlund, 2007; 2011). Przy czym hipotezy H8: 3, 4 i 5 odnoszą się do siły politycznej rządzącego, a 1 i 2 do cech osobniczych rządzących.

DANE

Dane obejmują starty wyborcze (obserwacje) w 2421 gminach w wyborach bezpośrednich do stanowisk wykonawczych w okresie od 2002 do 2018 roku. Różnica względem wszystkich gmin w kraju wynika z faktu eliminowania obserwacji (gmin) z analizy, w których: występowały III tury wyborów; wyborów dokonywała rada gminy w skutek braku ponad połowy ważnie oddanych głosów na jednego kandydata; czy scaleń gmin oraz powoływania nowych gmin po 2002 roku. Na przestrzeni tego czasu były też przypadki, gdzie do tych wyborów nie zgłosił się żaden kandydat. Wymienione zdarzenia efektywnie uniemożliwiają wytworzenie czy wykorzystanie zmiennych kluczowych dla tej analizy i podobnych. Obserwacje opisano cechami kandydatów, gmin, sytuacji wyborczej oraz innymi zmiennymi w zakresie tak kandydatów (startów wyborczych), jak i gmin. W ten sposób w bazie danych znajduje się $N=40384$ startów wyborczych od wyborów 2002 roku do wyborów w 2018 roku. Przy czym analizie podlega $N=30252$ obserwacji z wyborów od 2006 roku, ze względu na deficytową dostępność danych dla wyborów w 2002 roku i konieczność zainicjowania statusu niektórych zmiennych w ramach wyborów bezpośrednich, np. statusu inkumbenta. Dane mają postać bezwzględną, jak i wielokrotnie przekształcaną ze względu na weryfikację różnych problemów badawczych wg bieżących potrzeb. Dane pozyskano z licznych źródeł statystyki publicznej, jak i projektów celowych, ale głównie pomocne w tym kierunku okazały się źródła: GUS i PKW.

METODOLOGIA

Zmienną zależną jest liczba kobiet ubiegających się w danej gminie o stanowisko wykonawcze w wyborach od 2006 do 2018 roku, nie uwzględniając przy tym, czy inkumbentem jest kobieta. Rozkład zmiennej zależnej pokazuje ostatni wiersz tabeli 1. Ze względu na typ rozkładu i spełniane warunki, gdzie średnia zmiennej zależnej jest zbliżona do jej wariancji, w celu weryfikacji hipotez stosowana jest regresja Poissona (Coxe i in., 2009; Walters, 2007). Testowane

modele zero-inflacyjne każdorazowo dają gorsze parametry AIC, podobnie jak i modele negatywnej regresji dwumianowej, której zresztą stosowanie w tym przypadku nie jest wskazane ze względu na brak rozproszenia wartości zmiennej zależnej. Takie warunki zachowane są tak dla wszystkich stosowanych tu ustawień filtra danych, czyli wyborów po 2002 roku, uwzględniając wygranego w gminie w danych wyborach albo uwzględniając inkumbenta. Analogiczna sytuacja występuje w przypadku analizy wyborów od 2006 do 2014 roku, tak uwzględniając wygranego, jak i inkumbenta. Szczegółowo możliwość stosowania regresji Poissona wynika z:

$$\phi = \frac{\chi^2}{df} \quad (1)$$

gdzie liczba stopni swobody (df) wynika z:

$$df = (n-k-1) \quad (2)$$

gdzie, n oznacza liczbę obserwacji, a k liczbę predyktorów równania. W ten sposób przeprowadzona jest weryfikacja parametrów każdego z modeli i każdorazowo uzyskiwany wynik to $\phi \approx 0,1$; co oznacza brak zagrożenia ryzykiem nadmiernego rozproszenia, gdzie takie ryzyko warunkuje dopiero wartość: $\phi > 2$ (Hutchinson, Holtman, 2005). Tożsame wnioski w zakresie stosowania rozkładu Poissona oferuje testowanie dystrybucji zmiennej zależnej innymi dostępnymi metodami dopasowania rozkładu (Cullen, Frey, 1999; Delignette-Muller, Dutang, 2015).

KOBIETY W POLITYCE LOKALNEJ – ANALIZA WYNIKÓW

Liczba i proporcja kandydatek ubiegających się o stanowiska władzy wykonawczej w gminach w poszczególnych wyborach jest dość stabilna (tabela 1) i odpowiada tendencjom obserwowanym w rotacji inkumbentów na tych stanowiskach (Bartnicki, 2017a). Oznacza to przykładowo, że w 2010 roku, kiedy szanse ubiegających się o reelekcję były najwyższe, wówczas (pomijając 2006 rok) najczęściej było gmin, w których nie kandydowała żadna kobieta (1688 gmin, co stanowiło 69,72% spośród 2421 analizowanych), podobnie w 2014 roku, kiedy najmniej inkumbentów utrzymało się na stanowiskach, liczba gmin, w których nie kandydowała ani jedna kobieta, była najniższa w całym analizowanym okresie (tabela 1).

Tabela 1. Liczba i proporcja kobiet ubiegających się o stanowiska wykonawcze w gminach od 2002 roku uwzględniając inkumbentów

| wybory | N gmin z N kandydatek | | | | | | N gmin | N kandydujących kobiet/% ogółu kandydujących/N zwycięstw/% obsadzonych gmin |
|--------------|-----------------------|-------|------|------|------|------|--------|-----------------------------------------------------------------------------|
| | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | | |
| 2002 | 1562 | 696 | 137 | 22 | 4 | | 2421 | 1052 (10,38%) |
| % z 2002 | 64,52 | 28,75 | 5,66 | 0,91 | 0,17 | | 100 | 161 (6,65%) |
| 2006 | 1746 | 565 | 95 | 14 | 1 | | 2421 | 801 (9,99%) |
| % z 2006 | 72,12 | 23,34 | 3,92 | 0,58 | 0,04 | | 100 | 194 (8,01%) |
| 2010 | 1688 | 619 | 101 | 10 | 2 | 1 | 2421 | 864 (11,39%) |
| % z 2010 | 69,72 | 25,57 | 4,17 | 0,41 | 0,08 | 0,04 | 100 | 217 (8,96%) |
| 2014 | 1546 | 702 | 149 | 21 | 3 | | 2421 | 1075 (13,68%) |
| % z 2014 | 63,86 | 29,00 | 6,15 | 0,87 | 0,12 | | 100 | 260 (10,73%) |
| 2018 | 1572 | 691 | 138 | 18 | 2 | | 2421 | 1029 (15,13%) |
| % z 2018 | 64,93 | 28,54 | 5,70 | 0,74 | 0,08 | | 100 | 291 (12,01%) |
| suma od 2002 | 8114 | 3273 | 620 | 85 | 12 | 1 | 12105 | 4821 (11,93%) |
| % od 2002 | 67,03 | 27,04 | 5,12 | 0,70 | 0,10 | 0,01 | 100 | 1123 (9,27%) |
| suma od 2006 | 6552 | 2577 | 483 | 63 | 8 | 1 | 9684 | 3769 (12,45%) |
| % od 2006 | 67,66 | 26,61 | 4,99 | 0,65 | 0,08 | 0,01 | 100 | 962 (9,93%) |

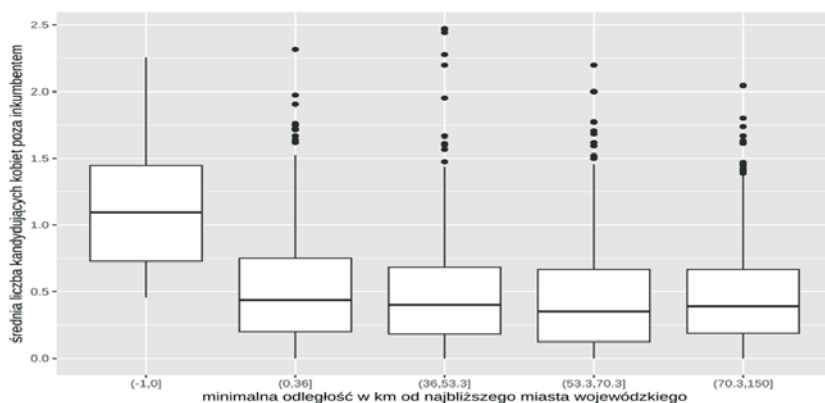
Źródło: obliczenia własne na podstawie PKW. Reprezentacja kobiet określona wg wyników wyborów w trybie regulaminowym, nie uwzględniono wyników wyborów przedterminowych.

Wybory w 2006 roku są pod tym względem specyficzne o tyle, że można założyć, iż na zainteresowanie kandydowaniem w tamtych wyborach przez kobiety wpływ miały doświadczenia z pierwszych wyborów bezpośrednich w 2002 roku. Wówczas o stanowiska gminnych włodarzy ubiegało się najwięcej jak do tej pory kandydatów w gminach (kandydowały wtedy 1052 kobiety, co stanowiło 10,38% ogółu kandydujących w 2421 analizowanych gminach, z czego 161 zwyciężyło, co stanowiło 6,65% obsadzenia analizowanych gmin – tabela 1). Wówczas też kandydaci zweryfikowani zostali po raz pierwszy w bezpośredniej ocenie wyborców, a wynik tej weryfikacji był mocno poniżej oczekiwań dla większości kandydujących, w tym szczególnie dla kobiet (tabela 1). Po raz pierwszy kandydujący dostrzec mogli mechanizmy upowszechnione w kolejnych wyborach bezpośrednich, jak preferencja dla kandydatów znanych,

a w większych ośrodkach głosowanie bazujące na heurystykach. Jak widzimy na podstawie danych w tabeli 1, od wyborów 2002 do wyborów w 2018 roku udział wygrywających wybory kobiet wzrósł dwukrotnie, ale nadal w zakresie analizowanych 2421 gmin w każdym wyborach jedynie w niespełna co dziesiątej gminie stanowisko wykonawcze należy do kobiety.

Weryfikację hipotez rozpoczynam od hipotezy H2 zakładającej ubytek kandydatek w miarę wzrostu odległości położenia gminy od najbliższego miasta wojewódzkiego, uwzględniającej, że w najdalszej odległości liczba kandydatek będzie wzrastać, a w połowie tego dystansu kandydować będzie najmniej kobiet. Wykres 1 przedstawia za pomocą wykresów pudełkowych średnią liczbę kandydatek w wyborach po 2002 roku w zależności od dystansu od najbliższego miasta wojewódzkiego wg przedziałów wyznaczonych za pomocą wartości kwartyli. Skrzynka po lewej stronie dotyczy wartości średniej liczby kobiet kandydujących w miastach wojewódzkich (odległość = 0 km; AV=1,15); kolejna przedstawia takie wartości w przedziale odległości powyżej 0 do 35,96 km (AV=0,42); następna dotyczy odległości od 35,97 do 53,30 km (AV=0,39); kolejna to przedział odległości od 53,31 do 70,27 km (AV=0,35); wreszcie skrzynka po prawej stronie to gminy najbardziej oddalone od najbliższego miasta wojewódzkiego w odległości powyżej 70,28 km, a średnia liczba kandydujących tam kobiet wyniosła: AV=0,38.

Obserwujemy zatem spadek liczby kandydatek w miarę wzrostu odległości od najbliższego miasta wojewódzkiego, gdzie średnio najmniej kobiet po 2002 roku o stanowisko gminnego wóldarza ubiegało się w gminach oddalonych



Wykres 1. Średnia liczba kandydatek w związku z odległością od najbliższego miasta wojewódzkiego

Źródło: opracowanie własne na podst. PKW i GUGiK.

od takich miast w odległości od 53,31 do 70,27 ($AV=0,35$), z kolei w gminach najbardziej peryferyjnych ($\geq 70,28$ km) ponownie obserwowany jest wzrost średniej liczby kandydatek do $AV=0,38$. Weryfikacja jednoczynnikowa ANOVA w celu sprawdzenia wpływu przedziału odległości na średnią liczbę kandydatek ujawnia istotny statystycznie efekt wpływu takich przedziałów: F-Welcha (4; 506,979)=13,652; $p<0,001$. Analiza testami post-hoc, przy założeniu braku równości wariancji: F-Leavené'a (4;9679)=19,119; $p<0,001$; wykazuje statystycznie istotne różnice w testach Tamhane'a, Dunnetta T3 i Gamesa-Howella między średnią liczbą kandydujących kobiet w miastach wojewódzkich a średnią liczbą kobiet kandydujących w gminach położonych we wszystkich pozostałych przedziałach odległości na poziomie $p<0,001$. Dodatkowo istotne statystycznie różnice ujawniono w tych testach w zakresie średniej liczby kandydujących kobiet między gminami położonymi w odległości od 0,1 do 35,96 km a gminami oddalonymi od 53,31 do 70,27 km, na poziomie $p<0,01$. Brak jest jednak istotnej różnicy między ostatnim a przedostatnim przedziałem odległości położenia gmin od miast wojewódzkich. Zatem, weryfikacja hipotezy pod tym względem nie jest pełna, uwzględniając przy tym, że mamy tu do czynienia ze zmienną wytworzoną i przy innej rozpiętości przedziałów istotność statystyczna w takim przypadku jest zapewne możliwa do uzyskania. Jednocześnie wizualizacja rozkładu zmiennej zależnej na wykresie 1 pozwala przyjąć, że mamy do czynienia z tendencją przypominającą rozkład siodłowy.

Weryfikacja kolejnych hipotez prowadzona jest z użyciem model 1 i 2 w tabeli 2. Model 1, podobnie jak wszystkie pozostałe modele, uwzględnia starty wyborcze po 2002 roku i w tym przypadku filtrowanie obserwacji osadzone jest na wygrywających wybory t, co dzięki przyporządkowaniu cech gmin i kandydatów do pojedynczych obserwacji w macierzy danych daje możliwość łatwej penetracji również i przedmiotowego zagadnienia.

Pierwsza hipoteza (H1) zakłada wzrost liczby kandydatek do władzy wykonawczej w gminie w miarę wzrostu liczby ludności tejże (*ludność*). Widzimy, że wzrost o jednostkę logarytmu ludności gminy powoduje zwiększenie liczby kandydatek o $\frac{1}{4}$.

Następnie weryfikowana jest H4, zakładająca oddziaływanie regionów historycznych na liczbę kandydatek. W modelu 1 punktem odniesienia dla wartości estymacji regionów historycznych jest obszar dawnego zaboru pruskiego (*pruski*). W przypadku gmin z Galicji (*austriacki*) estymacja nie jest istotna, ale mieści się w zakresie $p<0,1$. Z kolei obszar dawnego zaboru rosyjskiego powoduje wzrost liczby kandydatek o 24%, a obszar Ziemi Odzyskanych o 26%.

Weryfikacja H5 również przebiega wg przewidywania. Wzrost o 1% nowych wyborców wpisywanych do rejestru stałego wyborców w gminie (*% wyborców wpisanych*) powoduje wzrost liczby kandydatek o 7%.

W przypadku H6 znajdujemy potwierdzenie, że im wyższa liczbowo i proporcjonalnie do miejsc do obsadzenia w danym organie obecność kobiet w wyborach poprzednich (ubieganie się o stanowisko wykonawcze i stanowisko radnej) i większa proporcja obsadzonych przez kobiety miejsc w radach, tym silniejszy pozytywny wpływ na liczbę kobiet ubiegających się o stanowisko wykonawcze w gminie w wyborach bieżących. Dla liczby kandydatek do objęcia stanowiska wykonawczego w wyborach t-1 (*n kandydatek, nie wliczając inkumbenta t-1*) punktem odniesienia jest brak kobiet kandydujących do tego stanowiska w wyborach poprzednich. Każda nowa kandydatka w wyborach t-1 od jednej do trzech powoduje coraz wyższe szanse na więcej kandydujących kobiet w wyborach bieżących. Dodatkowo, pozytywnie w tym zakresie działa też (wzrost o 1%) odsetka kandydatek do rady gminy w t-1 (*odsetek kandydatek do RG t-1*) oraz taki sam wzrost w zakresie obsadzonych przez kobiety stanowisk w radzie gminy w wyborach poprzednich (*odsetek zwycięstw kandydatek w RG t-1*), bez względu na afiliację komitetu wyborczego, z którego startowały.

Wreszcie, w przypadku H7 dostrzegamy, że liczba kandydatek wzrasta w przypadku wyborów ze stanowiskiem otwartym (*open race*), o 76%.

Model 2, w tabeli 2, dostosowany jest do weryfikacji wpływu uwarunkowań cech indywidualnych inkumbentów, bo uwzględnia jedynie obserwacje ze statusem inkumbenta w wyborach t. Model obarczono zmiennymi kontrolnymi stosowanymi również w modelu 1. W tym przypadku cechy gmin w postaci przyporządkowania do regionów historycznych wprowadzane są pojedynczo bez punktu odniesienia. Gminy galicyjskie najbardziej redukują szanse na obecność kandydatek w wyścigach do stanowisk wykonawczych, podobne oddziaływanie warunkują też gminy z dawnego zaboru pruskiego, ale w tym przypadku to redukcja jest słabsza. W ten sposób, uwzględniając wnioski z modelu 1, można stwierdzić, że najsilniej liczbę kandydatek obniża region Galicji, a następnie gminy „pruskie”. Z kolei obszar Ziem Odzyskanych wypada pod tym kątem jako ten, w którym najczęściej spotkać możemy relatywnie najwyższą liczbę ubiegających się o stanowisko gminnego włodarza kobiet. Wskazania kolejnych predyktorów w modelu 2 są zbliżone do tych odnotowywanych w modelu 1, tak pod względem kierunku, jak i siły (w zakresie H5 i H6).

Model 2 ze względu na uwzględnione obserwacje, jak to wyżej wskazano, pozwala także na weryfikację wpływu cech inkumbentów na określanie liczby

kandydujących kobiet. Szczegółowo weryfikowana jest tu seria hipotez H8. Od razu też dostrzegamy, że H8.1, zakładająca wyższą chęć rywalizacji kobiet z innymi kobietami na stanowiskach wykonawczych, jest zweryfikowana negatywnie (*pleć inkumbenta*). Bez znaczenia jest też wiek ubiegającego się o reelekcję (*wiek inkumbenta*), dodany jako zmienna kontrolna, ale i możliwość uchwycenia utraty siły politycznej inkumbenta wraz z wiekiem, co można by obserwować po większej liczbie kandydatek, jednak taka prawidłowość tu nie występuje. Dodatkowo, w zakresie cech indywidualnych rządzących, kobiety częściej rywalizują z rządzącymi z wykształceniem niższym niż wyższym (o 13% częściej). Jeżeli chodzi o siłę polityczną rządzących, to w tym przypadku trzy sugerowane predyktory wskazują zakładany kierunek wpływu. Jako wskaźnik siły politycznej wynikającej ze skuteczności traktować też można wydatki majątkowe inwestycyjne per capita w roku wyborczym (*wmipc*), gdzie ich wyższy poziom obniża liczbę kandydatek.

Tabela 2. Modele regresji Poissona

| | 1 | 2 |
|--------------------------------------------------|---------|---------|
| <i>open race</i> (tak=1; nie=0) | 1,76*** | |
| | (0,041) | |
| <i>austriacki</i> | 0,88† | 0,69*** |
| | (0,068) | (0,064) |
| <i>rosyjski</i> | 1,24*** | |
| | (0,051) | |
| <i>Ziemie Odzyskane</i> | 1,26*** | 1,05 |
| | (0,054) | (0,043) |
| <i>pruski</i> | | 0,83** |
| | | 0,057) |
| <i>1 kandydatka nie wliczając inkumbenta t-1</i> | 1,44*** | 1,5*** |
| | (0,035) | (0,04) |
| <i>2 kandydatki nie wliczając inkumbenta t-1</i> | 1,66*** | 1,77*** |
| | (0,062) | (0,069) |
| <i>3 kandydatki nie wliczając inkumbenta t-1</i> | 1,8*** | 1,98*** |
| | (0,144) | (0,155) |
| <i>4 kandydatki nie wliczając inkumbenta t-1</i> | 1,86† | 2,63** |
| | (0,354) | (0,356) |
| <i>5 kandydatek nie wliczając inkumbenta t-1</i> | 2,34 | 3,43 |

| | 1 | 2 |
|----------------------------------------------|-----------|-----------|
| | (1,001) | (1,003) |
| <i>% wyborców wpisanych</i> | 1,07*** | 1,1*** |
| | (0,015) | (0,017) |
| <i>ludność (log)</i> | 1,25*** | 1,3*** |
| | (0,017) | (0,02) |
| <i>odsetek kandydatek do RG t-1</i> | 1,01*** | |
| | (0,002) | |
| <i>odsetek zwycięstw kandydatek w RG t-1</i> | 1,01*** | 1,01*** |
| | (0,001) | (0,001) |
| <i>pleć inkumbenta (K=0; M=1)</i> | | 1,23** |
| | | (0,066) |
| <i>wiek inkumbenta (w latach)</i> | | 1 |
| | | (0,002) |
| <i>wykształcenie (wyższe=1; pozostałe=0)</i> | | 0,87* |
| | | (0,054) |
| <i>wmipc (log)</i> | | 0,88*** |
| | | (0,024) |
| <i>vote margin t-1</i> | | 0,99*** |
| | | (0,001) |
| <i>większość w RG t-1 (tak=1; nie=0)</i> | | 0,91* |
| | | (0,042) |
| <i>sophomore surge t (tak=1;nie=0)</i> | | 0,88** |
| | | (0,042) |
| <i>stała</i> | 0,02*** | 0,06*** |
| | (0,176) | (0,284) |
| <i>N</i> | 9684 | 8555 |
| <i>chi-kwadrat</i> | 788,06*** | 631,70*** |
| <i>Pseudo R² (Cragg-Uhler)</i> | 0,1 | 0,09 |
| <i>AIC</i> | 14827,5 | 12428,16 |
| <i>maks VIF</i> | 1,94 | 1,36 |

Źródło: obliczenia własne. Raportowane są wartości wykładnicze, błędy standardowe w nawiasach. W modelu 1 dla regionów historycznych punktem odniesienia są gminy kwalifikowane do dawnego zaboru pruskiego; w modelu 1 i 2 dla n kandydatek ubiegających się o stanowisko wykonawcze w t-1 nie wliczając inkumbenta punkt odniesienia stanowi 0 kandydatek; w modelu 2 dla wykształcenia punkt odniesienia to wartość 0. (***) p<0,000; (**) p<0,01; (*) p<0,05; (+) p<0,1.

Aby zweryfikować hipotezę H3 ze względu na dostępność zmiennej *dług*, zawężam obserwacje do wyborów od 2006 do 2014 roku, pomijając przy tym wybory z 2018 roku. Zmienna *dług* jako samodzielny predyktor nie wykazuje istotnego wpływu tak w zakresie filtru uwzględniającego wygrywających, jak i w zakresie filtru uwzględniającego tylko inkumbentów obecnych w danych wyborach. Dlatego, poszukując wpływu tej zmiennej, wprowadzam efekt interakcji *dług* na roku wyborów (*rok*). Efekty takiego działania możemy obserwować w modelach 3, 4 i 5 w tabeli 3 poniżej, gdzie jako zmienne kontrolne zastosowano predyktory z modeli 1 i 2. Model 3, podobnie jak model 2 w tabeli 2, uwzględnia starty wyborcze ze statusem inkumbenta. Modele 4 i 5 uwzględniają starty wyborcze zakończone zwycięstwami w wyborach bieżących, podobnie jak model 1 w tabeli 2. W modelu 3 interakcja *dług* z rokiem wyborów jest istotna dla wyborów w 2006 i w 2014 roku, z tym że wzrost zadłużenia gminy w 2006 zmniejszała liczbę kandydujących kobiet, a w 2014 wzrost zadłużenia tę liczbę zwiększał o 7%. Wynikać to może z faktu, że sytuacja na polu rywalizacji gminnej musiała wytworzyć nowe wzory kandydowania. Jak wyżej nadmieniono, wybory w 2006 roku są szczególnie o tyle, że punktem odniesienia dla nich były wybory z 2002 roku, które mocno zredukowały oczekiwania wielu kandydatów, w tym szczególnie kobiet. Z kolei rok 2010 to najwyższa jak do tej pory dominacja inkumbentów. Natomiast wybory w 2014 roku były dla ubiegających się o reelekcję najmniej łaskawe. Zapewne na liczbę kandydatek w tych wyborach nałożyła się ta tendencja, a dodatkowo niezbędny okazał się upływ czasu po pierwszych wyborach bezpośrednich i krystalizacja sytuacji również pod względem radzenia sobie z zadłużeniem w gminach przez poszczególnych włodarzy, aby pojawiły się „lepsze” perspektywy na kandydowanie i przejmowanie władzy przez kobiety w takich gminach. Jak założono w H3, kobiety będą zainteresowane władzą wykonawczą w gminach z relatywnie wysokimi długami wskutek osłabienia zainteresowania kandydowaniem w tych gminach przez mężczyzn. Przy tym pozostałe zmienne włączone do modelu 3 zachowują taki sam kierunek estymacji i zbliżoną jej wartość, jak w modelach 1 i 2.

Kolejne modele 4 i 5 uwzględniają obserwacje z wygrywającymi wybory t. W zakresie zmiennych obecnych w modelu 4 interakcja *dług* z *rok* wyborów nie wykazuje istotnego wpływu na liczbę kandydujących kobiet. Z kolei w modelu 5, gdzie zachowano zmienne z modelu 4, poza usunięciem dwóch i dodaniem jednej (minimalny dystans w km od najbliższego miasta wojewódzkiego: *dystansMW*), interakcja jest istotna, a wartość estymacji jest podobna jak w modelu 3. Przyczyną braku istotnego wpływu na zmienną zależną w modelu 4 interakcji *dług*

Tabela 3. Modele regresji Poissona

| | 3 | 4 | 5 |
|---------------------------------------------------------|---------|---------|---------|
| <i>open race</i> (tak=1;nie=0) | | 1,71*** | 1,73*** |
| | | (0,513) | (0,051) |
| <i>pleć inkumbenta</i> (K=0; M=1) | 1,20* | | |
| | (0,078) | | |
| <i>wiek inkumbenta</i> (w latach) | 1,00 | | |
| | (0,002) | | |
| <i>wykształcenie inkumbenta</i> (wyższe=1; pozostałe=0) | 0,83** | | |
| | (0,06) | | |
| <i>austriacki</i> | 0,85† | 0,86† | 0,67*** |
| | (0,087) | (0,08) | (0,067) |
| <i>rosyjski</i> | 1,24*** | 1,22*** | |
| | (0,065) | (0,061) | |
| <i>Ziemie Odzyskane</i> | 1,33*** | 1,24*** | 1,06 |
| | (0,069) | (0,064) | (0,045) |
| <i>pruski</i> | | | 0,78*** |
| | | | (0,060) |
| <i>1 kandydatka nie wliczając inkumbenta t-1</i> | 1,61*** | 1,58*** | 1,63*** |
| | (0,046) | (0,041) | (0,041) |
| <i>2 kandydatki nie wliczając inkumbenta t-1</i> | 1,86*** | 1,82*** | 1,89*** |
| | (0,083) | (0,074) | (0,074) |
| <i>3 kandydatki nie wliczając inkumbenta t-1</i> | 2,57*** | 2,24*** | 2,37*** |
| | (0,168) | (0,163) | (0,163) |
| <i>4 kandydatki nie wliczając inkumbenta t-1</i> | 2,85* | 1,96 | 2,29† |
| | (0,451) | (0,449) | (0,449) |
| <i>5 kandydatek nie wliczając inkumbenta t-1</i> | 3,58 | 2,43 | 2,81 |
| | (1,005) | (1,001) | (1,001) |
| <i>ludność</i> (log) | 1,25*** | 1,27*** | 1,19*** |
| | (0,023) | (0,021) | (0,024) |
| <i>większość w RG t-1</i> (tak=1; nie=0) | 0,90* | | |
| | (0,050) | | |

| | 3 | 4 | 5 |
|--------------------------------------------------|--------------------|--------------------|--------------------|
| <i>sophomore surge</i> t (tak=1;nie=0) | 0,94 (0,057) | | |
| <i>vote margin</i> t-1 | 0,99*** (0,001) | | |
| <i>wmipc</i> (log) | 0,88*** (0,030) | | |
| % wyborców wpisanych+0,1 (log) | | 1,13*** (0,027) | |
| odsetek zwycięstw kandydatek w RG t-1 | | 1,01*** (0,001) | |
| (<i>dystans</i> MW w km+0,1) ² (log) | | | 0,98† (0,011) |
| log(<i>dług</i> +1)*rok 2006 (tak=1; nie=0) | 0,94* (0,031) | 0,95† (0,027) | 0,94* (0,027) |
| log(<i>dług</i> +1)*rok 2010 (tak=1; nie=0) | 1,02 (0,026) | 0,97 (0,023) | 0,99 (0,023) |
| log(<i>dług</i> +1)*rok 2014 (tak=1; nie=0) | 1,07** (0,025) | 1,02 (0,022) | 1,05* (0,022) |
| stała | 0,08*** (0,341) | 0,02*** (0,206) | 0,07*** (0,272) |
| N | 6493 | 7263 | 7263 |
| chi-kwadrat | 475,86*** | 604,76*** | 536,11*** |
| Pseudo R ² (Cragg-Uhler) | 0,09 | 0,10 | 0,09 |
| AIC | 9379,88 | 10916,82 | 11003,23 |
| maks VIF | 1,85 | 1,34 | 1,55 |

Źródło: obliczenia własne. Raportowane są wartości wykładnicze, błędy standardowe w nawiasach. W modelu 3 i 4 dla regionów historycznych punktem odniesienia są gminy kwalifikowane do dawnego zaboru pruskiego; w modelu 3, 4 i 5 dla n kandydatek ubiegających się o stanowisko wykonawcze w t-1 nie wliczając inkumbenta punkt odniesienia stanowi 0 kandydatek; w modelach 4 i 5 dla *open race* odniesienie stanowi 0; w modelu 5 regiony historyczne każdorazowo mają odniesienie 0; w modelach 3, 4 i 5 rok w interakcji każdorazowo ma odniesienie 0, co oznacza inny niż zastosowany. (***) p<0,000; (**) p<0,01; (*) p<0,05; (†) p<0,1.

i rok wyborów jest dodanie dwóch nowych zmiennych kontrolnych: % wyborców wpisanych i odsetek zwycięstw kandydatek w RG. Predyktory charakteryzujące regiony historyczne są wprowadzane tak samo jak w modelu 3. Utrata istotności interakcji poziomu zadłużenia gminy (*dług*) z rokiem wyborów (*rok*) w modelu 4 powodowana jest głównie uwzględnieniem odsetka zwycięstw kobiet do rady gminy w poprzednich wyborach i wynika ze słabego oddziaływania zmiennej *dług* oraz z tego, że kandydowanie kobiet na stanowiska wykonawcze w przypadku względnie wysokiego zadłużenia nie jest zjawiskiem częstym. Jest to zachowanie wykraczające poza schemat warunkujący obecność kandydatek tam, gdzie kobiety już w jakimś stopniu kandydują, wygrywają i, generalnie, są obecne we władzach gminnych.

W modelu 5 zachowano dobór zmiennych analogiczny do modelu 4, co uniemożliwia tam testowanie cech aktualnie rządzących, jak w modelu 3. Jako zmienną kontrolną dodatkowo wprowadzono dystans od najbliższego miasta wojewódzkiego (*dystansMW*), gdzie najpierw podniesiono wartości o 0,1; następnie wartość została podniesiona do potęgi wskutek nieliniowego rozkładu, wreszcie całość potraktowano logarytmem naturalnym. W ten sposób uzyskujemy istotność na poziomie $p < 0,1$ dla tej zmiennej, z sugestią spadku liczby kandydatek wraz ze wzrostem odległości od najbliższego miasta wojewódzkiego. W przypadku testowania wpływu regionów historycznych w modelu 5 przynależność gmin do regionów wprowadzana jest pojedynczo, gdzie każdy region kodowano binarnie, regionu Kongresówki (*rosyjski*) nie wprowadzono, żeby uniknąć zamknięcia wektora. W takiej konstrukcji modelu obserwujemy największe ograniczanie liczby kandydatek w regionie Galicji (*austriacki*), a następnie w dawnym zaborze pruskim, region Ziem Odzyskanych nie ujawnia istotnego oddziaływania. Przy tym, im więcej kandydatek ubiegało się o stanowisko wykonawcze w gminie w wyborach poprzednich (poza rządzącymi), tym bardziej wzrasta szansa na większą liczbę kandydatek do stanowiska wykonawczego w wyborach bieżących, co podtrzymuje wnioski ze wszystkich pozostałych modeli.

DYSKUSJA NAD WYNIKAMI

Odkryte wnioski są tożsame z tymi, które płyną z analiz analogicznych wyborów w wielu innych demokracjach na świecie. Większa liczba kobiet ubiega się o te stanowiska w gminach o większej liczbie ludności, bo baza do rekrutacji kandy-

datek w takich ośrodkach jest większa. Hipoteza H1 została zatem zweryfikowana pozytywnie. Podobnie jak hipoteza H2, w trakcie weryfikacji której uwydatniono, że najwięcej kandydatek spotkamy w miastach wojewódzkich i w gminach przylegających do ośrodków wojewódzkich i oddalonych od nich o 36 kilometrów. Wzrost oddalenia gminy od miasta wojewódzkiego do odległości od 50,3 do 70,3 kilometra wyznacza minimalną liczbę kandydatek na stanowiska wykonawcze w gminach. Po czym, w gminach najbardziej oddalonych od miast wojewódzkich obserwowany jest wzrost liczby kandydatek do tych stanowisk. Dzieje się tak zapewne dlatego, że w najdalej położonych ośrodkach wzrastają deficyty w wielu obszarach, a jednocześnie obserwowany jest ujemny przyrost naturalny przy odpływie ludności w wieku produkcyjnym. Stale kurcząca się baza podatkowa dodatkowo ogranicza finansowe możliwości tych jednostek. W takich okolicznościach w tych gminach spada zainteresowanie kandydowaniem wśród mężczyzn, a lukę tę zaczynają stopniowo zapełniać kandydatki. Takie spostrzeżenie zdaje się potwierdzać weryfikacja kolejnej hipotezy H3, gdzie założono, że większe zadłużenie spowoduje wzrost liczby kandydatek. Tak też się dzieje, na co dowody dostarczają modele od 3 do 5 w tabeli 3. Nie jest to proces występujący w każdych wyborach, uwidacznia się on dopiero w elekcji w 2014 roku. Przyczyny tego stanu rzeczy są zbieżne z wyjaśnieniem skutków weryfikacji hipotezy H2. Fakt odnotowania istotnego wpływu długu gminy na zwiększenie liczby kandydatek dopiero w 2014 roku świadczy o tym, że konieczny był upływ czasu na wzrost zadłużenia do wysokich poziomów w niektórych gminach, co ostatecznie osłabiło inkumbentów, zniechęciło mężczyzn do ubiegania się w tych gminach o stanowiska wykonawcze i coraz częściej zaczęli pojawiać się tam kandydaci słabej jakości. To spowodowało, że „puste” miejsca w tych jednostkach wzbudziły zainteresowanie kobiet, nawet mimo faktu, że jest to odstępstwo od wzorca kandydowania przez kobiety, sugerującego, że wcześniej gmina musi być już w jakimś stopniu opanowana przez kobiety. Potwierdzenie tego wniosku stanowi weryfikacja prawidłowości wpływu wydatków majątkowych inwestycyjnych per capita (*wmipc*) na liczbę kandydatek. Wyższa wartość *wmipc* to mniej kandydatek, a zmienna ta ma związek ze sprawnością zarządczą i polityczną inkumbenta, która znowu ma podstawy w zasobach finansowych gminy. Wyższe zadłużenie generalnie nie sprzyja wysokiemu poziomowi wydatków.

Weryfikacja hipotezy H4 przebiegła zgodnie z założeniem. Odziaływanie regionów historycznych, a za takie należy uznać obszary dawnych zaborów, wpływa i na tę sferę lokalnej aktywności politycznej. Jest to podobny wniosek do płynącego z badań nad kandydowaniem i wygrywaniem kobiet do stanowisk

gubernatorskich w USA, gdzie stwierdzono wpływ czynników makro-strukturalnych długiego trwania, jak kultura społeczna danego stanu, na to zjawisko (Windett, 2011).

Hipoteza H5 również została zweryfikowana wg założenia. Więcej nowych wyborców, to wyższe szanse na większą liczbę kandydatek. Jest to jednocześnie, wedle najlepszej wiedzy autora, nigdzie wcześniej nie testowane założenie, którego skutki weryfikacji to koincydencja splotu nawarstwionych uwarunkowań.

Weryfikacja hipotezy H6 również przebiegła pozytywnie. Na liczbę kandydatek w wyborach bieżących najsilniej wpływa obecność w poprzedniej elekcji kandydatek do najważniejszej funkcji w gminie (Breux, Couture, Koop, 2018), ale nie bez znaczenia jest też kandydowanie kobiet do rady gminy i finalnie uzyskiwanie miejsc w radach. Pozytywna weryfikacja tej hipotezy potwierdza ważność czynników kontekstowych we wpływie na obecność kobiet w sferze politycznej (Atkeson, 2003). Tam, gdzie nie ma liderek politycznych kandydujących czy zasiadających już w radzie gminy, gdzie nie ma przykładów kandydatek ubiegających się o najwyższe stanowisko w gminie, tam trudno będzie o pierwszą kandydatkę do stanowiska wykonawczego. Wyłom od tego wzorca stanowi casus zadłużenia przetestowany w hipotezie H3.

Typowe jest też to, że więcej kobiet kandyduje, kiedy w wyborach nie startuje inkumbent (Hajnal, Lewis, 2003), co pozytywnie weryfikuje hipotezę H7. Zatem wnioski analizy w tym zakresie potwierdzają tendencje obserwowane gdzie indziej.

Wreszcie weryfikacja serii hipotez H8 sugeruje, że kobiety do rywalizacji o stanowiska wykonawcze wybierają te gminy i te wybory, w których inkumbent jest osłabiony czy to ze względu na poparcie polityczne (brak większości w radzie gminy, niższa przewaga wyborcza w ostatnich wyborach), czy też przez cechy indywidualne (brak wyższego wykształcenia), wreszcie przez cechy strukturalne, jak ubieganie się o drugą kadencję, co niwelują liczbę kandydatek w takich starciach. W tym ostatnim przypadku wedle charakterystyki zawartej we wprowadzeniu do hipotezy H8.4, ubiegający się o pierwszą reelekcję ma zwykle najwyższą przewagę i siłę polityczną, co jak widać jest w stanie skutecznie odstraszać już na etapie podejmowania decyzji o kandydowaniu.

Wśród wszystkich hipotez negatywnie zweryfikowana została jedynie H8.1, zakładająca, że kobiety podejmować będą rywalizacje z kobietami na tych stanowiskach. Tymczasem uwaga kandydatek skierowana jest na rywalizację z mężczyznami zajmującymi najwyższe stanowiska w gminach. Jest to wniosek tożsamy do zaobserwowanego w Indiach (Bhalotra i in., 2018) i przeciwny do stwierdzonego w tożsamy wyborach w Kanadzie, (Breux, Couture, Koop, 2018). Być może

tendencja ta wynika z faktu, że w mniej stabilnych demokracjach o mniejszych zasobach gospodarczych, w rywalizacji o stanowiska polityczne czynnikiem wpływu jest też podobieństwo do rywala i w takich krajach kobiety nie chcą rywalizować ze sobą nawzajem.

Podsumowując, kobiety zachowują się w tej sferze aktywności analogicznie do przedstawicieli grup mniejszościowych, którzy wybierają najsłabszych przeciwników i najdogodniejsze sytuacje, a na większą skalę nadal nie próbują wejść do polityki na tym szczeblu władzy lokalnej. Innymi słowy, kobiety w odróżnieniu od mężczyzn nie rywalizują ilościowo, co wynika z niższych ambicji politycznych (Niederle, Vesterlund, 2011) i z niskiej oceny swoich kwalifikacji oraz szans zwycięstwa w odróżnieniu od mężczyzn (Niederle, Vesterlund, 2007).

PODSUMOWANIE

Uwzględniając liczbę kobiet wygrywających kolejne wybory do stanowisk wykonawczych w gminach od 2002 do 2018 roku, można stwierdzić wzrost o ponad 80% w zakresie analizowanych 2421 gmin, tyle tylko, że jest to wzrost ze 161 do 291 gmin. Wśród ogółu kandydujących również obserwujemy wzrost udziału kobiet między 2002 a 2018 rokiem, ale w tym przypadku już tylko z 10,38% do 15,13%. Ostatecznie, w tym czasie w 2421 analizowanych gminach kandydowało 4821 kobiet, co stanowiło 11,93% spośród ogółu kandydatów i przekładało się to na 1123 zwycięstwa, co z kolei stanowi 9,27% zwycięstw w analizowanym okresie (tabela 1). Uwzględniając powyższe oraz czynniki wpływające na liczbę kandydatek w wyborach do stanowisk wykonawczych w gminach i ich oddziaływanie, wniosek wskazuje raczej na bardzo powolną ewolucję i pozostawanie przy trwałych wzorcach rekrutacji i szans zwycięstw kobiet do tego szczebla władzy gminnej, niż na gwałtownie postępujące zmiany.

W artykule przetestowano bardzo szeroki katalog różnokierunkowych czynników decydujących o liczbie kandydatek na najwyższe stanowisko w gminach. Weryfikowano zarówno typowe w takich okolicznościach predyktory, jak np. liczba ludności gminy, a także nieweryfikowane nigdzie wcześniej albo rzadko testowane zmienne, jak wielkość napływu nowych wyborców do rejestrów gminnych, zadłużenie jednostek, wpływ odległości gminy od miast wojewódzkich czy cechy osobnicze rządzących, jak poziom wykształcenia. Wszystkie sformułowane hipotezy zostały zweryfikowane pozytywnie, z wyjątkiem H8.1. Okazuje się, że kobiety nie są skłonne do rywalizacji z innymi kobietami na

stanowiskach wykonawczych w gminach. Przedstawione wyniki uwydatniają kolejne pytania i ścieżki analiz, których w tym miejscu nie sposób zawrzeć. Dlatego kolejne badania nad obecnością kobiet w samorządzie gminnym ze względu na lukę poznawczą w tym obszarze i w świetle dostarczonych w tym artykule wniosków mogą na początek udzielić odpowiedzi na pozostałe pytania sformułowane we wstępie i rozszerzać penetrację bieżącego o cechy kandydatek, ich środowiska i trajektorie ścieżek karier politycznych, które sprzyjają kandydowaniu kobiet, tak w zakresie gminnej legislatywy, jak i egzekutywy.

BIBLIOGRAFIA:

- Accettura, C., Profeta, P. (2021). Gender Differences in Political Budget Cycles. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4014355>, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4014355>.
- Alexander, A., Charron, N., Justesen, M.K., (2023). Female representation and electoral clientelism: New insights from South African municipal elections, *Electoral Studies*, 82. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2023.10t2580>.
- Anzia, S.F., Bernhard, R., (2022). Gender Stereotyping and the Electoral Success of Women Candidates: New Evidence from Local Elections in the United States, *British Journal of Political Science*, 52. 1544–1563. DOI: 10.1017/S0007123421000570.
- Atkeson, L.R. (2003). Not All Cues Are Created Equal: The Conditional Impact of Female Candidates on Political Engagement. *The Journal of Politics*, 65(4), 1040–1061.
- Bartkowski, J. (2003). Tradycja i polityka. Wpływ tradycji kulturowy polskich regionów na współczesne zachowania społeczne i polityczne. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Bartkowski, J. (2006). Tradycja zaborów a współczesne zachowania społeczne w Polsce. W: Kurczewska J. (red.). *Oblicza lokalności: tradycja i współczesność* (s. 267–302). Warszawa: IFiS PAN.
- Bartnicki, S. (2017a). Egzemplifikacja efektu inkumbenta w wyborach bezpośrednich kierowników gminnej egzekutywy w Polsce i jego strukturalne uwarunkowania. *Acta Politica Polonica*, 41(3), 55–68.
- Bartnicki, S. (2017b). Referenda gminne w Polsce od 1992 do 2014 roku a przynależność gmin do regionów historycznych. W: Piróg T. (red.). *Oblicza polskiej samorządności. Wyzwania i praktyki rządzenia* (s. 115–131). Kraków: Nomos.
- Bartnicki, S. (2017c). Wybrane determinanty poparcia kandydatów podczas wyborów gminnego organu wykonawczego. *Studia Wyborcze*, 23, 107–129.
- Bartnicki, S. (2018a). Uwarunkowania dominacji ubiegających się o reelekcję do organu wykonawczego gmin w wyborach w 2014 r. w gminach niebędących miastami na prawach powiatu. *Samorząd Terytorialny*, 4, 21–35.
- Bartnicki, S. (2019). Czy wpisy na wniosek do rejestru stałego wyborców w gminach wpływają na wyniki wyborów organu wykonawczego gmin? *Przegląd Socjologiczny*, 68(1), 39–75. DOI: <https://doi.org/10.26485/PS/2019/68.1/2>.

- Baskaran, T., Hessami, Z. (2018). Does the Election of a Female Leader Clear the Way for More Women in Politics? *American Economic Journal: Economic Policy*, 10(3), 95–121. DOI: <https://doi.org/10.1257/pol.20170045>.
- Berevoescu, I., Ballington, J. (2021). Womens representation in local government: a global analysis. Nowy Jork: UN Women. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-01/Womens-representation-in-local-government-en.pdf> dostęp: 21.03.2023.
- Bernhard, R., Benedictis-Kessner, J. (2021). Men and women candidates are similarly persistent after losing elections, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(26), 1–5. DOI:10.1073/pnas.2026726118.
- Bhalotra, S., Clots-Figueras, R., I., Lakshmi, I. (2018). Path-Breakers: How does women's political participation respond to electoral success? *The Economic Journal*, 128(613), 1844–1878.
- Breux, S., Couture J., Koop R. (2018). Influences on the Number and Gender of Candidates in Canadian Local Elections. *Canadian Journal of Political Science*, 52(1), 163–181. DOI:10.1017/S0008423918000483.
- Budd, D., Myers, A., Longoria, T. (2016). The role of a gendered policy agenda in closing the mayoral ambition gap: The case of Texas female city council members. *Journal of Research on Women and Gender*, 6, 81–93.
- Coxe, S., West, S.G., Aiken, L. (2009). The analysis of count data: A gentle introduction to Poisson regression and its alternatives. *Journal of Personality Assessment*, 91, 121–134. DOI:10.1080/00223890802634175.
- Crowder-Meyer, M. (2013). Gendered recruitment without trying: How local party recruiters affect women's representation. *Politics i Gender*, 9(4), 390–413. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1743923X13000391>.
- Cullen, A.C., Frey, Ch. H. (1999). Probabilistic Techniques in Exposure Assessment. Nowy Jork: Springer.
- Delignette-Muller, M., Dutang, Ch. (2015). *fitdistrplus*: An R Package for Fitting Distributions. *Journal of Statistical Software*, 64(4), 1–34.
- District Competitiveness in Canada. *Electoral Studies*, 32(1), 153–166.
- Dolan, J., Shah, P. (2020). She Persisted: Gender, Electoral Loss, and the Decision to Run Again, *Political Research Quarterly*, 73(4), 957–966. DOI: <https://doi.org/10.1177/1065912920934869>.
- Elections. *Urban Affairs Review*, 38(5), 645–68.
- Ferreira, F., Gyourko, J. (2014). Does gender matter for political leadership? The case of U.S. mayors. *Journal of Public Economics*, 112, 24–39. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jpubeco.2014.01.006>.
- Fox, R., L., Lawless, J.L. (2010). If Only they'd ask: Gender, Recruitment, and Political Ambition. *Journal of Politics*, 72, 310–326.
- Frankfort-Nachmias, Ch., Nachmias, D. (2001). Metody badawcze w naukach społecznych. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Grabowski, W. (2016). Czynniki determinujące reelekcję prezydentów polskich miast. *Studia Regionalne i Lokalne*, 66(4), 97–114. DOI: 10.7366/1509499546606.

- Hajnal, Z., Lewis, P. (2003). Municipal Institutions and Voter Turnout in Local
- Hollman, M., R. (2017). Women in Local Government: What We Know and Where We Go from Here. *State and Local Government Review*, 49(4), 285–296. DOI: 10.1177/0160323X17732608.
- Hutchinson, K., M., Holtman, M., C. (2005). Analysis of count data using Poisson regression. *Research in Nursing & Health*, 28(5), 408–418. DOI:10.1002/nur.20093.
- IPU, Womens in politics. (2020). Pobrane z: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2020/Women-in-politics-map-2020-en.pdf>.
- Niederle, M., Vesterlund L. (2007). Do Women shy away from Competition? Do Men Compete too Much? *Quarterly Journal of Economics*, 122, 1067–101.
- Niederle, M., Vesterlund L. (2011). Gender and Competition. *Annual Review of Economics*, 3: 601–30.
- Pereira, M., M., Fernandez-Vazquez, P. (2022). Does Electing Women Reduce Corruption? A Regression Discontinuity Approach, *Legislative Studies Quarterly*, November 2022. DOI: <https://doi.org/10.1111/lsq.12409>.
- Praino, R., Stockemer, D. (2012). Tempus Edax Rerum: Measuring the incumbency advantage in the U.S. House of Representatives. *The Social Science Journal*, 49, 270–274. DOI: 10.1016/j.socij.2012.02.002.
- Preferential Votes for Women in an Open-List PR System. *Acta Politica*, 45(4), 468–490.
- Representatives. *Local Government Studies*, 39(6), 833–52.
- Rysavy, D., Bernard, J. (2013). Size and Local Democracy: The Case of Czech Municipal
- Sanbonmatsu, K., Carroll, S.J., Walsh, D. (2009). Poised to Run: Women's Pathways to the State Legislatures. Rutgers, Nowy Jork: Center for American Women and Politics, Eagleton Institute of Politics, Rutgers University. https://cawp.rutgers.edu/sites/default/files/2022-01/poisedtorun_a11y.pdf.
- Sevi, S., (2023). Is Incumbency Advantage Gendered? *Legislative Studies Quarterly*, 48(1), 145-163. DOI: 10.1111/lsq.12376.
- Siwińska-Gorzelać, J., Bukowska G. (2023). Exposure to a female mayor and women's future political participation. Does partisanship matter? A quasi-experiment from Poland. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4390266>.
- Smith, A., R., Reingold, B., Owens, M., L. 2012. The Political Determinants of Women's Descriptive Representation in Cities. *Political Research Quarterly*, 65(2), 315–29.
- Stępień, P., Pierzgalski, M. (2022). Wybory niekonkurencyjne – dowody z elekcji lokalnych w Polsce. *Studia Socjologiczne*, 245(2), 191–218. DOI: 10.24425/sts.2022.141428.
- Stępień, P., Pierzgalski, M. (2023). Wybory niekonkurencyjne w Polsce – wyniki badań wstępnych. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 19(1), 60–89. DOI: <https://doi.org/10.18778/1733-8069.19.1.04>.
- Thomas, M., Bodet, M.A. (2013). Sacrificial Lambs, Women Candidates, and District Competitiveness in Canada. *Electoral Studies*, 32(1), 153–166.

- Thomsen, D.M. (2018). Gender differences in candidate reemergence. https://daniel-lethomsen.files.wordpress.com/2019/08/thomsen_apsa2018.pdf. dostęp: 16.01.2023.
- Walters, G.D. (2007). Using Poisson class regression to analyze count data in correctional and forensic psychology. *Criminal Justice and Behavior*, 34, 1659–1674. doi:10.1177/0093854807307030.
- Wasserman, M. (2018). Gender Differences in Politician Persistence. *SSRN Scholarly Paper*. Rochester: Social Science Research Network. <https://ssrn.com/abstract=3370587>.
- Wauters, B., Weekers, K., Maddens, B. (2010). Explaining the Number of Preferential Votes for Women in an Open-List PR System: An Investigation of the 2003 Federal Elections in Flanders (Belgium). *Acta Politica*, 45(4), 468–490.
- Windett, J.H. (2011). State Effects and the Emergence and Success of Female Gubernatorial Candidates. *State Politics and Policy Quarterly*, 11(4), 460–482. DOI: DOI: 10.1177/1532440011408930.
- Womens in politics*: 2020, <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2020/Women-in-politics-map-2020-en.pdf>, dostęp: 21.03.2023.